

SOSYOLOJİ İNCELEMELERİ

**İslâm Medeniyetinde
Putperestlik devrinden kalma itikatlara**

Londra Üniversitesi sosyoloji Profösörü *Westermorck*'un
bu adı taşıyan kitabının birinci fasikülü

C İ N

Çeviren :

ŞAHAP NAZMİ COŞKUNLAR

Adana Kız Lisesi Direktörü

İSTANBUL

Marifet Basımevi

1938

SOSYOLOJİ İNCELEMELERİ

**İslâm Medeniyetinde
Putperestlik devrinden kalma itikatlar**

Londra Üniversitesi sosyoloji Profösörü *Westermorck*'un
bu adı taşıyan kitabının birinci fasikülü

C İ N

Çeviren:

ŞAHAP NAZMİ COŞKUNLAR

Adana Kız Lisesi Direktörü

İSTANBUL

Marifet Basımevi

1938

MUHAMMEDİ MEDENİYETİNDE
Putperestlik devrinden kalma itikatlar

1

Cin

Bütün müslümanlarda pek umumî ve göze çarpan bir şey vardır ki o da «Cin korkusu» dur. İtikadlarınca cin, insandan evvel yaratılmış göze görünmez bir cins mahlûktur. Fas sultanlığı adile tanınmış olan Marok ülkesinde cin dedikleri şey hakkında neler öğrendiğimi hulâsa olarak anlatacağım.

Cin esasen topluluk bildiren isimlerden ise de Fasta Arapça cem'i olan cünun sözü müfred olarak kullanılıyor. «Fasta âyin ve itikat» (*Ritual and Belief in Marocco*) kitabımda göstermiştim ki Fas (*cünun*) u şarkın cinlerine kökün (*esas-*

ların) hepsinde ve dalbudağın (*leferruat*) ın bir çoğunda benzemektedir.

Cinlerin asıl vatanları tam manasile yer altıdır; fakat onlar hiç bir yere bağlı değildirler. Bilhassa yer yüzüne çıkmayı pek severler, orada insanlarla münasebette bulunurlar ve kendilerini onlara pek çok şekillerde gösterirler. En çok insan suretinde görünürler halk arasında, meselâ çarşıda, insan kıyafetine girmiş pek çok cinler vardır. Bir çok adamlar bilmiyerek yanlışlıkla bir (*cinniyye*) yani cin karısı ile evlenebilirler. Bu kadın bir müddet için ona karşı çok iyi olabilir, hatta ona servet kazandırır; fakat nihayet, ergeç onu ya öldürür ya delirtir, aklını kaybettirir. Cin kadın umumiyetle kocasından başkasına görünmez bununla beraber ben bunlardan bir tanesini gördüm: bir Bedevî köyünün öğretmeninin karısı bana geldi, kocasının döğdüğünden şikâyet etti. Bundan dolayı o adamı takdir ediyordum. Adam pek ciddî bir tavırla bana eğildi fısıldar bir sesle şöyle dedi: bana darılmayın; o, kadın değildir (*cinniyye*) dir!

Pek sık olarak cinler hayvan şeklinde de görünürler. Keçi, eşek, deve, kedi, köpek, kaplumbağa, kurbağa, yılan ve daha bir çok diğer hayvanlar şeklinde.. Eğer bir Faslı gece vakti ka-

zarâ bir kediye vuracak olursa bu kedinin hemen bir başka mahlûk şekline gireceğinden şüphelenir bu sebepten dolayı karanlıkta bir köpeğe taş atmak tehlikelidir. Bilhassa çarşıda güneş doğmadan evvel bir çok cinlerin köpek şekline girip orada toplandıklarını herkes bilir.

Cinler her ne kadar görülemezse de bir çok ahvalde sesleri işitilebilirler. Varlıkları garip, âdete uymayan, uğursuz ve tehlikeli bir takım hâdiselerle meydana çıkar. Kum ve tozları direk gibi (*sütun şeklinde*) kaldıran kasırgaların sebebi bir cindir. Akan yıldızlar (*sihab*) lar gökteki bir nöbetçinin cinlere attığı oktur çünkü cinler kötü insanlara yardım maksadile oralara sokulup meleklerin konuştukları şeyleri dinlemek ve büyücülere lâzım olan gizli sırları çalmak isterler. Karanlıkta birisinin ayağı bir şeye dokunursa hiç kimse şüphe etmez ki bir (*cin*) e çarpmış olmasın. Birsi uyurken dişlerini gıcırdattı mı belli ki cinler onunla temasa geçmiştir. Birsi çok yiyip te hâlâ doymazsa muhakkak vücudunda bir cin vardır ve yediğinin bir kısmını yutmaktadır. Cinlerin kendilerini en çok gösterdikleri saha sağlık alanıdır. Bilhassa âni olan rahatsızlıklara ihtilâclara, sara nöbetleri ve inme (*felc*) lere, romatizma ve sinir ıztıraplarına ve delilik nöbetlerine onlar

sebeb olur kolera ve çiçek gibi salgın hastalıkları da yaparlar. Bütün bu hallerde cin, arzusunu ya şikârinin vücuduna girerek, yahut dışarıdan çarparak bazan da, salgın hastalıklarda, okla vurarak yerine getirir. Bazı defalar sadece cinin vücuduna delâlet eder. Diğer bazıları da vardır ki yolsuz ve uğursuz hallerile âni ve korkunç çarpma (*sadme*) lere sebeb olur. Meselâ birisi yemekten evvel Bismillâh (*Allahın adiyle*) demeyi ihmal ederse cinler ve şeytanlar onunla beraber yer. Eğer gece aynaya bakarsanız bir cin gözünüze girebilir, gözü iltihaplandırır ağrıtır. Hiddetlenen veya bir şeyden fazla korkan şahıs cin tarafından çarpılmağa daha ziyade maruz kalır. İşte bundan dolayı uyuyanı birden bire uyandırmak fenadır. Yavaşça nazikçe küçük parmağının ucile veya avuç içi ile dokunmalı ve (*Elhamdülillâh*) cümlesini zikretmelidir böyle olmazsa tehlikeli bir korkuya çarpılabilir.

Bazı sınıf insanlar cinlerin hücumuna daha ziyade uğrarlar. Yeni doğmuş çocuklar ve losa kadınlar büyük bir tehlike içindedir. Gelinler güveyler de öyledir. Bazı (*cinniyye*) ler çocukları diğer bir çocukla değiştirmeye gelir. Diğer bir cinin bilhassa gelinleri kaçırmak ihtisasile tanındığını söylerler. Zenciler, büyücüler, caniler, ve kasap-

lar cünun tarafından muntazaman yoklanır. Caniler ve kasaplar döktükleri kan dolayısıyla... Zira kan her şeyden ziyade cin getirir. Hayvanlardan, ağaçlardan başka cinlerle münasebette olan bir çok yerler vardır. Bir çok mağaralar, su mem-baları cinlerin pek malûm olan durak yerleridir. Zaten her su az çok tekin değildir. Ateşleri ocak-ları ziyaret ederler. Eğer birisi başını ocağa ya-kın bir yere koyup uyursa cin çarpmasına ma-ruz kalması pek muhtemeldir. Evde cinin uğra-dığı yer eşiktir. Hiç kimse eşiğe oturmağa me-zun değildir. Çünkü oturanların ya kendisi has-talanır yahut ev halkının ve o eşğin üzerinden geçirilen gelinin başına belâlar gelir. Ev efen-dileri, sahipleri denilen cinler daimî surette eşik üzerinden girip çıkarlar. Her evin hatta her yerin cinden bir sahibi vardır. Bunlar iyi iseler ev halkı mes'ut olur fena iseler her nevi felâkete uğrayacaklar ve çok geçmeden öleceklerdir. Bazı evler öyle bir derecede cinlenmiştir ki orada kim-se oturmağa cesaret edemez.

Yer yüzünde cinlerin en çok miktarda olduk-ları ve faal bulundukları zaman «Vaktı asır» ikin-di namazından sonraki vakittir. Günün bu saati onların sabahlarıdır, yani ayağa kalktıkları za-manlarıdır. Bu sırada bir çok hareketlerden çeki-nilecek veya mahsus ihtiyatlı hareket edilecektir.

Kaç defa (*Vakti asır*) hulûl ettiği yani ikinci vakti girdiği için cinler hakkındaki konuşmaları-
mı derhal kesmeğe mecbur olmuşum. Bir gün
yerli kâtibimle bu mevzu üzerinde konuşurken
biraz gecikmiştik kâtip çok endişe ile rahatsız-
landı. Ve bu rahatsızlık, hizmetçinin yeni boş-
lan çay bardağını kırmasına kadar devam etti!
hizmetçi bu suretle kendi tabirince (*felâket*) in
önüne geçmişti.

Bu adamların şahıslarına, mallarına bu kadar
fena ve tehlikeli olan cinlere karşı kendilerini
muhafaza etmek için ellerinden geleni yapacak-
ları gayet tabiidir. Şu veya bu tarzda bir çok
vasıtalar keşfetmişlerdir ki bunlarla bu görün-
mez mahlûklar kendilerinden uzak tutulmuştur.
Bu vasıtaları bu gaye için kullanmakta bulun-
yorlar.

“*Cünnun*,” karanlığı sever ve ziyadan korkar.
O halde losa kadından, yeni doğan çocuktan, ge-
linden, güveyden, henüz gömülmemiş cenazeler-
den, onları uzaklaştırmak için kandil yakmak bir
vasıtaadır. Tuzdan nefret ederler; onunçün sayısız
denecek kadar çok vesilelerle tuz, cinlerden ko-
ruyan bir vasıta olarak kullanılır. Demirden, bil-
hassa çelikten korkarlar. Katran ve barut koku-
sundan kaçarlara. Katran yalnız onların tecavü-

züne karşı bir koruma vasıtası (*vaki*) olarak değil ekseriya cinlerin yaptıkları hastalıkların tedavisi için (*şafi*) olarak da kullanılır. Göze çarpan cinlerin barut kokusundan korkmaları, mağrib (*Fas sultanlığı ve havalisi*) yerli düğünlerinin en aşikâr hususiyetini, okadar göze çarpan bir vasıfları olan ardı arası kesilmeksizin tüfek atma âdetlerinin membaini büyük ölçüde aydınlatır. Fakat tüfek gürültüsü aynı zamanda insanı sağırlandıran sert çalgıları ve kadınların kulağı delen gürültüleri cinsinden bir maksada da hizmet eder. Cinlerin koğulmalarının veya uzaklarda kalmalarının temini için bir takım maddeler kullanılır: Şap, kenevir, sedef çiçeği (Rue, biberiyeden kokulu bir ot *Römarin, Rosmary*), kişniş tohumu, ödağacı Gum ammoniac, aselbend Benzoin, kına vesaire..

Bu maddelere, bir kısmında kendi tad ve kokularının veya dumanlarının sertliğinden, bir kısmının da onlara atfolunan tabiat haricindeki hasiyetlerinden dolayı istifade için müracaat olunur. Tuzun hususiyeti yalnız keskin tadından dolayı değil kuvvetten düşmeyi tanzim eder esrarlı bir hassaya malik olduğundandır. [1]

[1] Cf. W. Crocke, The Papular Religion and Folk-Lore of Northern India, ii (Westminister, 1896), P. 23.

Demirin dünyanın başka bir çok memleketlerindeki [1] ruhlara olduğu gibi cinlere korku verdiğine bakılırsa bu ruhların esasen eski taş devrine ait bulunduğunu, yeni madenin onlara kin ve nefrete lâyık muzır bir şey göründüğünü Taylor la beraber kabul etmeğe ciddi sebepler mevcut olduğu görülür. [2]

İnsanları tehdit eden cinlere karşı koruyucu veya onları uzaklaştırıcı çarelerin hiç birisine Kur'an ın mukaddes kelime ve âyetleri kadar tesirli nazarile bakılmaz: öyle cinler vardır ki tuzdan da çelikten de korkmazlar fakat hepsi mukaddes kelimedenden korkarlar. Bir istisnası var: cünnun hocaları kâtipleri (*Scribe*)... Bunlar dindar halim selim mahlûklardır. İnsana en küçük bir fenalık yapmayı düşünmezler.

Cinleri bertaraf etmek için nihayet pek umumî surette tatbik edilen usul (*kurban*) usulüdür. Bir ev yapıldığı, yeni bir çadır kurulduğu, yahut eski yer değiştirildiği, bir kuyu kazıldığı zamanlarda yapılan (*âyin*) lere ait bir çok misaller zikredebilirim. Bu kurban en çok bir belânın

---

[1] J. G. Frazer, Taboo and the Perils of the Soul (London 1911) P. 232 sqq

[2] E. B. Tylor Primitive Culture, i (London 1891, P. 140.)

kaldırılması [1] maksadını güder (*istihdaf eder*) fakat bir kısmı hediyedir yani cinlere yemek ziyafeti demektir. Bir vücuda girmiş, cin tutmuş insanların vücudundan cini sürüp çıkarmak için de ekseriya kurbanlara ve hediyelere baş vururlar.

***

İnsanlarla cinler arasındaki münasebetlerin daima böyle hoş gitmeyen bir tarzda olduğu ve insanların bunları daima uzakta bulundurmak veya kaçırmak meylinde olacakları zannedilirse aldanılır. Bir çok ahvalde bilâkis insanlar onları çağırırlar ve yardıma davet ederler. Onlardan bir hırsızlığın failini ve istikbalin nasıl olacağını öğretmelerini beklerler gizli hazineleri keşfetmelerini isterler. Sihirbazlığa ait bazı teşebbüslerde onları celbederler. Bu işin tekniğini, usul ve kaidesini bilen bir yazıcıya ihtiyaç vardır. O da daha kendini bilmemiş (*balig olmamış*) bir erkek çocuğun iştirakine lüzum gösterir.

Bir defa Fasta hırsızlığın vukubulduğu bir mahalde bu ameliye yapılmıştı: Yazıcı çocuğun sağ elini yıkıyor sonra içinde beyaz ve siyah asilbend yanan bir mangalın üzerine uzatıyor ve açık avucunun ortasına biraz siyah mağrib mü-

---

[1] See infro P 68

rekkebi döküyor. Bundan sonra gene sağ elile çocuğun alnına dokunuyor mürekkebe gözlerini dikmesini tenbih ediyor ve sihirli söz makamında Kur'andan ezber bir parça okuyor, sonra soruyor:

— Bir şey görüyor musun?

Eğer cevap menfi ise okumağa tekrar başlıyor ve çocuk «görüyorum» diyinceye kadar bu ameliyeyi takib ediyor:

— Ne görüyorsun?

— Bir takım adamlar..

— Onlara söyle ki bize silâhlı kuvvet lâzım.

Çocuk dediği gibi söylüyor ve atlı bir takım askerler mürekkebin içinde görünüyor!

— Onlardan rica et hırsızı getirsinler..

Çocuk söylüyor ve eğer gözünün önüne getirilen hırsızı tanırsa adını kâtibe söylüyor. Kâtib çocuğa avucundaki mürekkebi hokkaya döktürüyor ve bulaşığı kalmasın diye çocuğun avucunu kendisi dikkatle yalıyor. Eğer çocuk mürekkepte görünen hırsızı tanımazsa kâtib gördüğünün eşkâlini soruyor. (Bu, yüksek sesle olmamalıdır) ve eşkâli, çalınan şeyin sahibine bildiriyor o halde ikiden biri: Ya mal sahibi yapılan tarife göre hırsızı tanır; o zaman ameliyat bitmiştir. Yahut tanımaz. Bu takdirde kâtib cin lisanından bir kaç

kelime ile kuran'dan bir pare demek olan bir b y  (*sihir, tilsim*) yazar. Bu b y  kutu, taş gibi ağırc  bir şeyin altına konur. Bu tedbir, alınan şey nerede ise orada sabit kalmasını temin edecektir. Sonra kâtib mal sahibine ilk kurulacak muayyen bir pazar yerine gitmesini söylüyor. Mal sahibi orada alınan şeyi veya bir kısmını bulacaktır. Yazıcı bir başka tilsim (*b y *) daha yazar bununla bazı cinleri teşvik eder ki alan adamı kandırsınlar ve o şeyi satmak için o günlerde pazara g t rmeēe sevketsinler.. İşte bu, insanların arzularını yaptırmak için cinleri aēırıp kullandıklarına bir misaldir ve bütün geçmiş Evliyaların emirlerini icra edecek ve keramet göstermelerine yardım edecek Muhammed  cinlerden muntazam hizmetçileri vardır.

İslâm memleketlerinde cinler hakkında hüküm süren itikat ve amel mecmuası bir çok tabakalara ayrılabilir. Bunlardan bir kısmı t  eski Arap putperestliēinden beri yaşayıp kalmıştır. Diēerleri yeni din tarafından bunların arasına sokulmuştur. Diēer bir kısmı Muhammediliēin daēıldıēı memleketlerin evvelki itikat ve amellerinden kaybolmayıp, üstün gelip kalmadır ki bu dinden evvele aittir. Eski Arapların cin hakkında ki itikatları İsl miyet tarafından büyük ölçüde muhafaza edildi. Filhakika cin cemaati fikri Peygamber tarafın-

dan yayıldı. O, kâfirlerin mabutlarını tanıyor fakat şeytanlar arasında zikrediyordu [1] Cinlerden bazıları kendi tarafından müslüman edildi, ihtida ettirildi [2] ise de geri kalanların hepsi Allahın düşmanı sayıldı. Bu, kur'andan ve bismillâh formülünden cinlerin korkmalarını izah eder. İslâm cinciliğine (Demonology) yahudi ve hristiyan unsurlarını da soktu. [3] Meselâ Allahtan sadır olan kudsî hakikatler üzerine meleklerin konuşmalarını göklerin kapısından dinliyen cinler meleklerin (*Proditor, Desertores*) bir kısmıdır ki, hristiyanlığın ilk yazılarında ekseriya zikri geçen yahudi fikirlerine göre, hırsızlık yolu ile İlâhî hakikati kapılar ve beşeriyete yaydılar. [4]

[1] Koran XXXVII 158., W. Robertson Smith, *Lectur on the Religion of the Semites* (London 1894), P 120 Wellhausen, *Reste arabischen Heidentums* (Berlin 1897), P,157 Goldziher, *Abhandlungen zur arabischen Philologie*, I. (Leiden, 1896), P. III sqq ; The Nöldeke, *Arabs (Ancient)*'in f. Hastings, *Encydopodia of Religion and Ethies*. I. (Edinburgh, 1908), P 670.

[2] Sec E. H. Palmer, in the *Introduction to his translation of the Qur'an*, I. (Oxford 1880), P. P. XIV ; IXX A. Sprenger, *Das Leben und die lehre des Mohammad*, ii (Berlin 1862), P 246 sq.

[3] Goldziher, op. cit. I. 110.

[4] A Von Kremer, *Studien Zur vergleichenden Cultur geschichte*, III. - IV. (Wien, 1890), P. 39 sq.

Bununle beraber şark ve garb cinleri arasında şimdi görülen benzerlik yalnız Muhammedîliğe atf edilmemelidir. Şark cinlerinin bir çok vasıfları bütün dünya cinlerinininki ile hemen müşterek olduğu için arapların gelişine kadar şimalî Afrikada oturan ibtidaî berberîlerin hayalinde beslenenlerinki arasında bunlar eksik olsaydı o zaman hayret edilirdi.

Berberîler daha o zaman mukaddes taşlara, kayalara, minarelere, dağlara pınarlara (İngilizce-sinde Spring Fransızça Robergodet tercümesinde Irmak (Rivières) deniliyor.) maliktiler. [1] Aşikârdır ki bazı ahvalde tabiat fevkındaki mahlûklar ve kudretler tabiatın bu maddelerile birleşerek Muhammedin mübarek esasları tarafından emildi. Bazı ahvalde cinler arasına girdi. Bu günün Berberîleri arasında cinlerle temasa gelen yerlerin çokluğunu başka bir yolda izah edemeyiz. Diğer cihetlerden de onların bu görünmez ruhlara itikatları öyle şekiller gösterir ki doğrudan doğruya kendi ırklarında en eski zamanlardan kalma derin temelin mevcut olduğunda şüphe bırakmaz.

Bizim iptidaî Berberilere ait bilgimiz çok eksiktir. Bundan dolayı şimalî Afrika cin bilgisinde (Demonlgy) hangi unsurların tamamen yerli ol-

[1] See infra, PP. 97 - 99.

duğu ve hangisinin olmadığı sualini ekseriya cevapsız bırakıyoruz. Fakat şarkla mağriblilerin iman ve ibadetleri arasında şimdiye kadar yapılmıyan ince bir tetkik ve mukayese yapılacak olursa belki bu konu üzerine biraz yeni ışıklar serpilebilir. Cin yolunda kümes hayvanları kurbanının çokluğu ve evliyalar şimalî Afrika hususiyetidir [1] ve biliyoruz ki kuş kurbanı Kartacalıların dininde umumî bir usul idi. [2] Albakri bir berber kabilesinden bahseder. (*Şemârih*)lerine yani şeytanlarına evvelâ bir siyah inek kurban etmeden kat'iiyen harbe gitmezler. [3] Kasapların ve mezbahaların cin uğrağı olması Berberî bir esasa dayanıyor gibi görünüyor. Büyük Kanarya yerlilerinin kasaptan korkmaları [4] ve şimdiki Tuareglilere mezbahaların ilham ettiği korku bu hükmü verdirecek mahiyettedir. [5] Fa-

[1] Cf. I. Goldziher, Muhammedanische Studien, II (Hall a. S., 1890), P. 348

[2] Tutain, Les cultes païens dans L'empire Romain, III. (Paris, 1920), P. 74.

[3] Al - Bakri, Description de l'Afrique septentrionale, trans. By de Slane (Paris 1859), P 410

[4] J. de. Abreu de Galindo, The History of the Discovery and Conquest of the Canary Islands', in. f, Pinkerton, A General Collection of Voyages and travels, XVI. (London, 1814), P. 820

[5] M. Benhazera, six mois chez les Tuareg du Ahaggar (Alger, 1908), P. 60.

kat böyle bir fikir şüphesiz buraları istilâ eden Araplar arasında da cari olmuş olabilir. Harfleri, resimleri, kelimeleri, rakamları esrarlı bir surette dizerek cinleri davet etmek ve emirlerini icra ettirmek için onları isimlerle çağırarak kudretini veren gizli ilimler (*Ulûmu hafîyye ve mesture*) şarkta çok yayılmıştır fakat bu kudreti gösteren ermişlerin en bilgin ve (*mütehassıs*) geçinenleri mağriblilerdir. Lanè Kahirede meşhur büyücü (*ba-kıcı*) bir Mağribinin yukarıda tasvir ettiğim gibi bir mürekkeb aynasile, hırsızlık yapan bir adamı bulduğunu anlatıyor. [1] Mısırdaki ve Aarabistanda [2] saklanmış hazinelerin keşfi san'atında en ziyade Mağribliler sivrilmişler (*temeyyüz etmişler*) dir. Bu suretle Mağrib cinciliği Şark cinciliğine tesir yapmış ve kendisi onun tesiri altında kalmamıştır. Klunzinger adlı müellif (*yukarı Mısır, Mısır ulya Upper Egypt*) kenarında cinlerin çağrıldığı isimlerin umumiyetle Arapçaya benzeyen bir ses verdiğini söylüyor ve dil bilginlerinin, (*Filologun*) bu malûmatın esası hakkında

---

[1] E. W. Lane. *Manner, and Customs of the Modern Egyptians* (Paislay 8 London, 1896), P. 276 sqq.

[2] C. Niebuhr, *Travels through Arabia*, II (Edinburgh, 1792, P. 282; C. M. Doughty, *travels in Arabia Deserta*, I. Cambridge, 1888), P. 257.

ihmal edilemiyecek fikirler verebileceğini [1] zan ve tahmin ediyor. Fastaki bazı cin isimlerinin Sudanlı olduğu kat'î olarak söylenmektedir. Ve dikkate lâyıktır ki cinleri âlet ederek icrayı san'at eden başlıca büyücüler Fasın en cenub mıntakası olan Vadii Sus (*Oued - Sous*) dan gelirler burası Zenciliğin pek küllî tesiri altındadır.

Cin itikadile münasebeti olan bir çok şeylerin aslının Sudanlı olduğunda en küçük bir şüphe yoktur. Cinler ve Zenciler arasında samimî bir münasebet olduğundan [2] onlara «kardeş gibidirler» denilmiştir. Bir kâtib bana anlattı: hemşiresinin bir siyah cariyesi varmış. Onun evde bulunması türlü türlü garib ve uğursuz hâdiselerin vuku bulmasına sebep olmuş:

Taşlar düşmeğe, mobilyeler, elbiseler ateş almağa, tabaklar kırılmağa, minderler yerini değiştirmeye başlamış ve bunların hepsi görünürde hiç bir sebep olmadan olmuş.. Ev, bu kara kız yüzünden cinlerin istilâsına uğramış... Sırf bu kız yüzünden olduğunun, delili kızın satılır satılmaz bütün bu garib vakaların durmasıdır!

---

[1] Klouzinger, Upper Egypt (London, 1878), P. 383 n. I.

[2] Of. J. B. Andrews, Les Fontaines des Génies (Seba Aoiun), croyances sondanaïses à. Alger. (Alger, 1903) Passim.

Bilhassa zenciler arasında, üyelerine Gınawa denilen bir sınıf, meslekdaşlık vardır. Bunlar cin çarpan insanların vucudundan cinleri sürüp çıkarmak için mütehassısdırlar. Böyle bir cin hastasının evine davet edilen bir Gınawa kumpanyası - ortada geçen tabire göre - «yer esirleri» olarak giderler. Onlara böyle söylenir. Çünkü yerin efendisi cinlerdir. Bu gibi hallerde onların ameliyatları Mısırlıların «Zar» larına benzer. Bayan Seligman anlatıyor: Bu Afrikanın sıcak mintakalarından gelen, adı her ne kadar Habeşî olsa da habeshli olmayıp zenci kabilelerine mensub olan siyah esirler tarafından Mısıra sokulmuş görünüyor. [1] Tremearne'e göre Hausa memleketinin Mambori ahalisi âyinleriyle bir dereceye kadar mukayese edilebilir. [2] Fakat Gınawalar yalnız cinci değildir cinlere taparlar da... Şaban ayının ortasında senelik bir ziyafet çekerler ve bu dinî bayramda

---

[1] Brenda Z.Seligman, (On the Origin of the Egyptian Zar) in Faulk - Lore, XXV. (London, 1914), P 300 sqq. The same kind of ceremonies are practind at Mecca for the expulsion of spirits colled by the foreign word Zâr (C. Snouk Hurgronje, Mekka II Haag 1889) P. 124 sqq.

[2] A. J. N. Tremearne, Housa Superstitions and customs (London, 1913), P. 145 sqq. idem, the Ban of the Bari (London, s. d.) P. 280 sqq.

cinlere bir çok kurbanlar takdim eder, sızan kanları emerler. Şimalî Afrikaya gelen siyah cariyelerin cinleri kendi yerli itikatlarına uygun bulup içinden geldikleri ahali arasında cari olanlara az çok benzeyen âdetler vasıtasile cinlerle sıkı bir münasebet tesis edecekleri kolayce anlaşılır. Hattâ Mağriblilerin hastalardan cinleri kovan ziyafe [1] dedikleri ibadet, yahut hiç olmazsa bu ibadetin içindeki kurban âdetinin de Sudandan gelmesi ihtimali vardır. Şark Araplarına ait edebiyatta Tombouctu, (Timbuctoo) da böyle kurbanlı ziyafet ibadetine benzeyen bir âdetin mevcut olduğu işaret edildiğini gördüğüm zaman bundan tamamen ayrı bir şey gibi bulmadım. [2] Muhammedî memleketlerine dağılan cin itikadının bir birine benzemiyen unsurlardan mürekkep olduğu göz önüne alınarak eski arapların fikirlerinin tasvirinde zarurî bazı ihtiyatlarla hareket edilmek lâzım gelir. Fakat bu eski araplar hakkındaki bilgilerimiz de *(cin hakkında son zamanların düşüncelerile eski fikirler arasında esash fark olmadığı)* neticesini değiştirecek bir şey yoktur. Cin hak-

---

[1] See Ritual and Blief in Morocco, i 329 sqq.

[2] J. G. Jackson, An Account of Timbuctoo and Housa... By el Hage Abd Salam (Shabecny London, 1820), P. 33.

kında arap itikadının esasını mutalea etmeğe teşebbüs edenlerin zihninde bu fikir doğacaktır.

Robertson Smith bu itikadın totemcilik zamanından kalma olduğunu izaha çalışıyor; cinlerin, az çok hayvan totemlerinin asrileşmiş mümesillerinden başka bir şey olmadığında şüphe etmek için çok fazla şüpheciliğe, Septicisme, düşmüş olmalıdır diye iddia edilir [1]. Dellilerini başka bir eserde tetkik ettim [2] ve nazariyesini ispat edecek bir tek vaka bulamadım. O bunu totemciliğin revacda bulunduğu bir devrede yazdı. O zaman çok anlaşılmıyarak din hayatı inkişafının bir konağı, merhalesi olduğu ve bütün beşeriyetin o merhaleden geçtiği zan ve tefsir ediliyordu. Kezalik cinlerin ölümlerin ruhundan ibaret olduğu farziyesi de vardı. Fakat bunun da dayanacağı vaka (facts) yoktu. Cin itikada göre her yer gibi mezarlıkta da bulunur. Fakat mezarlığı tercih ettiği iddia edilemez. Ne Mısırdaki [3] ne

[1] Robertson Smith, op. cit. PP. 120, 126, sqq.

[2] (The Natur of the Arap ğinn, illustrated by the Present Beliefs of the People of Marocco) in the Journal of the Anthropological institute of great Britain and Ireland, XXIX. (London 1900), P. 265 - sqq.

Ritual and Blief in Morocco, 1384 sqq.

[3] Klunzinger Op. Cit. P. 382 - 673.

Markta onlara ölülerin gezen ruhu nazarile bakılamaz. Araplardan bahseden Nöldeke der ki bir çok ibtidaî kavimlerde olduğu gibi ölülerin dirilere fenalık yapacağı, onlara daima zarar vereceği yolundaki itikada dair araplarda asla bir iz bulunmaz. [1]

Din tarihi yazarlar umumiyetle dinî hâdiseleri çok dar kalıplara dökmek hatasına düşüyorlar. «Atalara tapma» mezhebine mi totemeciliğe mi ait olduğu karıştırılıyor. Cin mefhumu büyük bir ölçüde genişlemeğe meyyleder. Cin fikri insanlara bilhasa korku telkin eden sebepler yüzünden garib ve esrarlı hâdiseleri izah için icad edilmiştir. Robertson Smith cinlerin bilhassa temas ettiği yerlerin aynı zamanda vahşî hayvanların da en çok uğradığı yerler olduğunu iddia ediyorsa da bu fikri vakıalara kat'iyen uymuyor başlıca durakladıkları yerler ormanlar olsa da gördük ki tesirli bir manzarası olan, her hangi bir tarzda bir sürpriz veya korku ilham eden yerlerle fazla temas ediyorlar. İnsanların, pek az gayrı tabii, her hangi bir küçük fevkalâdelik gösteren hâdiseler karşısında derhal cinlerin mevcudiyetini hissetmekten ve her şeyi onların faaliyetlerine yor-

---

[1] Nöldeke Loc. Cit. P. 673 Cf. Goldziher, Muhammedanische Studien, i (Halle a. S., 1889), P. 255.

maktan (atfetmek) ten geri durmadıklarını da görüyoruz.

Cinler sık sık hayvan şekillerine giriyorlarsa da bu, fikrimce hayvanlarla cinler arasında zatî bir münasebet olduğundan değil belki cinlerin faal kuvveti temsil etmelerinden ve canlı şeyler arasında hayvanların en esrarlı mahlûk olmalarındandır. İşaret etmeğe değer ki görünüşü bize fena tesir yapan mahlûklar — yılan ve sair yerde sürünenler hemen daima «tebdili kıyafet» etmiş cinler olarak tanınır. Gelinlerin damatların cinlerin hücumuna daha fazla maruz olmaları itikadı bir cihetten bunların yeni bir hayata girmeleri hâdisesinden — tekrar evlenen dul erkek ve kadınlar aynı musibete uğramazlar çünkü evlenme onların halinde yeni bir şey değildir — diğer cihetten cinsî münasebete kirlilik ve bazı ahvalde fenalığın esrarlı sebebi nazarile bakıldığından, evlenmenin hususî karakterinden ileri gelmiş olsa gerektir [1]. Eşiğe cinlerle bulaşık na-

---

[1] Sec E. Westermarck, Mariage Ceremonies in Morocco (London, 1914, P. 328 S 99.; idem, The History of Human Mariage, II. (London, 1921), P. 564 sq.

In Egypt Celibacy is in some cases «the essential condition in a compact with a genie» (Klunzinger, op. cit. P. 384).

zarile bakılması, başka mıntakaların başka cinlerinin bir eve, aydınlıktan karanlığa, ilk girişlerinde, hurafeci halkın duymağa müsteid bulundukları «uğursuzluk» hissinden ileri gelmesi muhtemeldir. Hasılı şeâmet, uğursuzluk hissi cinlerin varlığı itikadının daima esasını teşkil ettiği görülmektedir.

Bu sebepten cinler diğer esrarlı kuvvetlere raptedilmişler. Fas memleketinde cinlere atfedilen şeâmetlerle l. bas dedikleri gayri şahsî felâket kuvvetlerini birbirinden ayırmak kabil değildir hattâ bas ın cünun olduğunu söylediklerini de işittim. Cin itikadile nazar değmesi, kötü göz, korkusu sıkı sıkı bağlıdır. İnsanların bu nevi düşmanlarının sebebiyet verdikleri felâketler de aynı geniş mikyastadır. Ve böylece bir çok insan sınıfları daha hususî surette ona maruzdur. Büyüler onlara karşı kullanılır. Meselâ hem cinlere hem de kem göze (*nazar değmesi - isabeti ayn*) e karşı yardımına koşulan Kur'an ibaresi aynıdır. Cezayer de bir yazıcı Mister Hilton - Simpson memleketinde yaşayıp giden fikirler, hakkında tenvir ediyor ki şu suretle hulâsa edilebilir: «ne vakit gözden bir takdir ve beğenme bakışı çıkar- sa hemen bir cin bitişir, o imrenilen şeye kadar nazarla beraber gider. İşte o şahsa veya o şeye

gelen musibetin sebebi bu cin dir ve halk ona nazar değdi der» [1]

Cinlerle (*Bereke*) veya (*mübarek*) liğin evliyalığın da sıkı bir münasebeti vardır. Bunlar üzerinde hüküm süren evliyaların hizmetlerinde Muhammedî cinler vardır. Ve Mevlâyı Abdulkadir hem evliyaların hem cinlerin sultanıdır. Ricalullah tabiri «Allahın adamları» manasına gelir ki içinde evliyalar ve Muhammedî cinler vardır. Ve mübarek cinlerle evliyalar arasındaki hudud hemen hemen silinmiştir. Azgın delilere cin çarpmış nazarile bakılır halbuki kimseye taarruz etmeyen, yarı deliler, meczuplar evliya gibi hürmet görür. Bazı hayvan cinsleri Bereke (*bereket*) li ise ya cinler tarafından kendilerine bu paye verilmiştir yahut bunlar şekil değiştirmiş cinlerdir. Her nekadar cünun sık sık kedi halinde görünürse de gene kedilere (*Berke, mübareklik*) izafe olunur. Kurbağaya bazı defa mübarek denilir. Bir çok defalarda cinlenmiş veya kendisi cin itibar edilmiştir. Bir evde veya çadır da bulunan yılan cin de olabilir evliyada... Eğer yılan

---

[1] M. W. Hilton - Simpson, «Some Algerian Superstitions noted among the Shawia Berber of the Aurès Mountains and their nomade Neighbours» in Folk - Lore, XXVI. (London, 1915), P. 228.

bir sanduka, mezar içinde bulunursa vefat eden evliyadan birinin ta kendisi olduğuna hükmolunur. Mübarek ağaçlar ve cinli ağaçlar vardır. Bazı ağaçlara, insanların bir kısmı «mübarek» gözile bakar diğer bir kısmı da cinli cine uğramış, yani «eyi saatte olsunlar» la bulaşık tutmuştur. Kezalik bir çok yerler ve kırlar vardır ki — kayalar, mağaralar, pınarlar, deniz — cinlenmiş sayıldıkları kadar evliyalarla da birleşmiş (*teşriki mesai etmiş*) farzedilir. Mukaddes yerlere cin gece uğrar ve filân zatın hakikaten bir evliya ile münasebette bulunduğu veyahut sadece orada bulunan cinlerle ilgili olduğu zannedilir. (*Bereke*) gibi bas gibi cinler de böylece esrar âlemine aittir. Tabiatte insanı rahatsız eden şeyler yahut garip her nevi vakaların tahmin edilen sebeplerini şahıs haline gelmiş bir halde gösterirler. Diğer müslüman ahali arasında Cin meselesi aynıdır ve eski arapların cine hürmetlerinin şimdiki haleflerinin itikatlarından farklı olmadığını kabul etmek için bir çok sebepler vardır. Hattâ isimleri bile bu fikri telkin eder.

Nöldeke [1] ve Wellhausen [2] cin kelimesinin

[1] Nöldeke, loc. cit. P. 669; idem'in Zeitschrift für Völker - Psychologie und Sprachwissenschaft, I. (Berlin, 1859), P. 413 n.

[2] Wellhausen, Op. Cit. P. 148.

(örtülü), karanlık manasına gelmek ihtimali olduğunu göstermişlerdir.

Cin umumiyetle (ferd) olmak cihetinden eksiktir. Onların farik vasıfları ekseriya soy ve kabile halindedir muhtelif kabilelerinin muhtelif dinleri türlü fikir durumları, zihniyetleri (Disposition of Mind) vardır. Hücumları birbirinden başka şerait altında ve başka günlerdedir. Şahsî isimleri olan cinler de vardır. Mübareklik fikrini, hastalık ve saire fikrini taşıyan cinlerin isimleri cin davetinde ve büyü işlerinde çok ehemmiyet alır fakat bütün fertler şahsî hiç bir farkı haiz olmıyan pek hayalî ve karanlık mahlûklardır.

Ferdî isimler taşıyan ve umumiyetle cin adı altında toplanan diğer bir takım ruhlar muayyen bir karaktere ve açıklığa (vuzuha) maliktirler: Bunlardan birisi Ghöla, Gule, Ghul dir ki Afrika ve şark Muhammedileri arasında geniş bir surette tanınmıştır. (*Gulyabani*) eski arap edebiyatında ve halk hikâyelerinde en tehlikeli mahlûk, insan yemeğe çok haris dişi cin olarak zikredilmiştir. Diğer, çok entresan dişi bir ruh Ayşe (Aisha Qandisha) denilen cinniyyedir ki şimalî Fas sahilleri arasında (*Fransızçasında sahil balıkçıları arasında*) buldum. Bu, orta yaşlı güzel yüzlü bir kadın suretinde görünüyor ayağı keçi ve eşek ayakları-

dır. Yahut kadın bacakları üstünde sarkık memeli bir keçi şeklinde görüldüğü de vakidir. Çok şehvete düşkündür bilhassa yakışıklı delikanlıları baştan çıkarmaktan hazzeder. Farkı az olanlar müstesna, cinlerin az çok birbirinden farklı şahsiyetlere malik olanlardan bu cihetten temayüz eder. Diğer müslüman memleketlerinde tasvirlerinde Aişe Kandişe adının zikredildiğini işitmedim buna rağmen onun adı muhakkak şarka mensuptur. Qedesha Kenanî «Cananitish» mezhebinde fahişeler mabedinin adıdır. Adı da evsafı da bunu Ashtart (Fransızlardaki şeklile Astarté) mezhebine bağlıyor ve yerini, mevkiini tesbit etmiş oluyor. O nehirlerde, sularda, denizde yaşar astarte de mahsuldarlığın sebebi olan su ile iş birliği yapmıştır. Adı (sulanmış olmak) manasına gelen bir kök söze (maddei asliyeye) dayanır. Ve İlâhî, bir esasa işaret olarak tefsir edilir. Finike müstemlekelerinde ki çeşme ve derelerde bir çok periler mabudeler «nymphs» yalnız Astartenin muhlef şekilde tecellilerinden ibarettir [1]

---

[1] G. Barton, A Sketch of Semitic Origins (New-york, 1902), PP. 86, 104 sqq.; L. B. Poton, Ashtart (Ashtoreth), Astarte', in Hastings,, op. cit. II. (Edinburgh, 1909), P. 117

İşte bu farziye, Ayşe Kandişe meselesindeki Mağrib itikadına uygun gelir. Onların itikadında açık bir muzaheret ve tasdik sahası bulur. Astarte yalnız Kenanili halkı tarafından değil Museviler ve Finikeliler tarafından da sevildi, tapıldı, (perestiş edildi) Finike müstemlekelerinde fuş ilâhî hizmette dinî bir yol gibi tasdik edilmiş idi. Meselâ Kartacada Astarte mezhebinin mensuplarından bazı kadınlardan bahsedilir [1]. Kartaca müstemlekesi ahalisi Fasta mevcuttur. Bu müstemleke ahalisinin en eskileri Hanna, Scylasc'ın Thymiaterion,ı şimdi pek muhtemeldir ki Rabat şimalinin mehdiyesi olsun [2]

Marokun her hangi bir kabilesinden ziyade tam oralarda komşulukta yaşayan Beni Ahsen kabilesinin canlı Bedevileri arasında bu Aişe Kan-

---

[1] Corpus Inscriptionum Semiticarum, I. Parisiis, 1881), no. 263, P. 340. See also Toutain, *op. cit.* iii 89.

[2] Ch. Tissot, Recherches sur la géographie Comparée de la Maurétanie-, Tingitane', in Mémoires présentés par divers savants à l'Académie des inscriptions et belle - lettre del'institut de France, ser. i vol ix, (Paris, 1878), P. 226 sqq.

See also R. L. Playfair and R. Brown, A Bibliography of Marocco to the end of 1891 (London, 1892), P. 4; Budgett Meakin, The Land of the Moors (London, 1901), P. 228.

diş ve kocası Hammu Qaiyn itikadını bulmaklı-
ğım belki sadece tesadüftan ibaret değildir. Bun-
dan dolayı bu fettan Aişe Kandişe'nin eski aşk
mabudesi olduğunu, Büyük Astartenin fena şö-
retli magrib cinniyyesi derekesine düştüğünü farz
etmekte büyük hakkımız olduğunu zannediyorum.
Haşmetli (Şatafatlı) bir mabudun hazin acıklı âkı-
beti... Bu tahmin bizi şu farziyeye götürür: Ayi-
şenin kocası Hamu Kayu (Hammu Qaiyu) ihti-
mal ki Kartacalıların Allahı Hamandır !

Bu kısmın sonu

Fiatı 20 kuruş